

CONTRIBUȚIE LA CUNOAȘTEREA MONEDELOR LUI IOAN TERTER, DESPOTUL ȚĂRII DRISTREI

de PETRE DIACONU

În cursul cercetărilor arheologice de la Păcuiul lui Soare s-au găsit numeroase monede de aramă avînd pe una dintre fețe vulturul bicefal, iar pe cealaltă față monograma $\overline{\Gamma\Gamma}$ (Terter)¹.

Monedele despre care este vorba, atribuite de mai multă vreme țarului bulgar Gheorghe Terter I (1279-1290)², apar în nivelul de viețuire din a doua jumătate a sec. al XIV-lea. Avînd în vedere această constatare, cum și alte considerente noi, am ajuns - într-un articol publicat în urmă cu doi ani - la concluzia că monedele în cauză au fost bătute de un fiu al lui Dobrotici (Dobrotiță) cu numele de Ioan Terter³.

După ce atrăgeam luarea aminte că Ioan Terter a emis monedele în calitate de despot al Țării Dristrei, avansam ipoteza că el era una și aceeași persoană cu Ivanco, indicat în izvoarele timpului ca fiu al lui Dobrotici⁴. Drept urmare, monedele lui Ivanco avînd pe avers legenda $\overline{\text{DECTOCTHS}}$, iar pe revers monograma $\overline{\Omega}$ - cunoscute și ele de mai multă vreme⁵ -, n-ar fi altceva - susținem noi - decît primele emisiuni ale lui Ioan Terter⁶. Ca atare, ele au fost însumate în tipul I al monedelor lui Ioan Terter, iar exemplarele cu vulturul bicefal și monograma $\overline{\Gamma\Gamma}$ în tipul II⁷.

Ce-i drept, asupra anului cînd au început să fie bătute monedele lui Ioan Terter nu ne-am pronunțat cu hotărîre, dar luînd în considerare o mulțime de factori istorici dădeam să se înțeleagă cum că despoția fiului lui Dobrotici a luat ființă în jurul anului 1370, ceea ce înseamnă că primele emisiuni (tipul I) ale acestuia trebuie plasate în jurul anului mai sus-indicat.

În cele ce urmează nu ne vom opri asupra începutului baterii monedelor lui Ioan Terter. În schimb, vom încerca să ordonăm seriile de monede din cadrul tipului II, adică ale aceluia avînd pe o față vulturul bicefal, iar pe cealaltă față monograma $\overline{\Gamma\Gamma}$.

Analiza monedelor ne-a condus la stabilirea următoarelor patru serii:

Seria A (fig.1/2). Cuprinde monedele avînd pe o față vulturul bicefal cu o cruce între capete, iar pe cealaltă față monograma $\overline{\Gamma\Gamma}$ (Terter). În această serie se înscriseră majoritatea monedelor de aramă ale lui Ioan Terter.

Seria B (fig.1/3-4). Cuprinde monede din seria A, suprabătute înșă. Prin suprabatere s-a imprimat pe corpul vulturului bustul unui cavaler în armură⁸, iar pe revers, peste monograma lui Terter, semiluna însoțită de o stea. Ambele reprezentări, rezultate prin contramarcare, sînt

înscrise în cîte un cerc. De regulă, bustul cavalerului și semiluna cu steaua nu sînt bine centrate.

Seria C (fig.1/5-7). Cuprinde monede cu reprezentări aiudoma celor din seria B, cu deosebirea că bustul cavalerului și semiluna cu steaua nu mai apar ca surfrapări. Ele au fost imprimate odată cu imprimarea vulturului bicefal și a monogramei lui Terter, ceea ce înseamnă că totalitatea reprezentărilor se găsea gravată pe ștanța de batere a monedelor.

Așa se explică, de altfel, faptul că pe această serie bustul cavalerului și semiluna cu steaua sînt totdeauna bine centrate. Referindu-se la monedele din seria C vom semnala următoarele trei particularități: 1. bara verticală a literei T din monograma lui Terter este unită cu bara orizontală care leagă cele două litere p; 2. buclele literelor p nu mai sînt circulare ci pătrate; 3. semiluna și steaua nu mai sînt încadrate în cerc. Ele ocupă spațiul dintre barele verticale ale literelor p.

Seria D (fig.1/8). Cuprinde monede asemănătoare celor din seria C, cu deosebirea însă că bustul cavalerului lipsește.

Stabilirea celor patru serii de monede atrage după sine acceptarea ideii că monedele lui Ioan Terter, încadrate în tipul II, au fost bătute la diferite date și că ele au circulat într-o perioadă, relativ, largă.

Ceva mai sus am atras luarea aminte că monedele lui Ioan Terter de tipul I, cele cu legenda $\Delta \Sigma \Pi \Theta \Gamma \eta \varsigma$ (fig. 1/1) au fost bătute la circa 1370. Neavînd motive să ne îndoim asupra datei cînd au fost emise aceste monede, este de presupus că cele din tipul II se inserează într-o epocă ulterioară anului circa 1370. Cît durează această epocă este greu de precizat. Ținînd seama însă de afirmația lui N. Iorga, potrivit căreia Ivanco (după opinia noastră Ioan Terter) încă mai trăia la 1395, putem afirma - firește, cu rezervele de rigoare - că monedele indicate în seriile A - D din tipul II s-au emis în răstimpul ultimelor două decenii ale sec. al XIV-lea, dacă nu cumva și la începutul secolului următor.

Evident, contramărcile, apoi includerea lor în ștanța de batere a monedelor, cum și dispariția la un moment dat a bustului cavalerului în armură ridică probleme dintre cele mai interesante privitoare la istoria politică a regiunii din colțul de sud-vest al Dobrogei în epoca dată. Ele își așteaptă rezolvarea.

În nota de față noi ne-am propus să aducem la cunoștința publicului doar particularitățile strict numismatice ale monedelor despotatului de Dristra de la sfîrșitul sec. al XIV-lea.

A N E X A

cuprinzînd descrierea monedelor ilustrate

Tipul I.

1. AE, av. $\Delta \Sigma \Pi$, rv. monograma $\Gamma \eta \varsigma$, diam. 0,018 m; gr. 1,85 g. (fig.1/1).

Tipul II, seria A

2. AE, av.vultur bicefal, rv.monograma , diam.0,20, gr.1,62 g. (fig.1/2).

Tipul II, seria B

3. AE, av.vultur bicefal, contramarcă reprezentînd bustul unui cavaler în armură, rv. monograma contramarcă reprezentînd semiluna și steaua; diam.0,19 m; gr.1,63 gr. (fig.1/3).
4. Aceeași, diam.0,18 m.gr.1,42 gr. (fig.1/4).

Tipul II, seria C.

5. AE. av.vultur bicefal și bustul unui cavaler; rv. monograma și semiluna cu steaua; diam.0,16/0,19 m., gr.1,00 (fig.1/5).
6. Aceeași, diam.0,17-0,18; gr.0,80 g (fig.1/6).
7. Aceeași, diam.0,18; gr.1,14 g (fig.1/7).

Tipul II, seria D.

8. AE, av.vultur bicefal; rv.ca la exemplare din tip. II, seria C; diam. 0.20; gr.1,60 g.

Fig.2.-Desenul monedelor de tip II, seria A-D, prezentate în fig. 1.

- 1 OCTAVIAN ILIESCU, în volumul Păcuiul lui Soare II, SILVIA BĂRASCHI și P.DIAONU, București, 1977, p.155-156, n.1-47; p.16 n.1-6.
- 2 N.MUSMOV, Monetite i peçatite na bulgarskite çare, Sofia, 1924, p.86-88.
- 3 PETRE DIACONU, O formațiune statală la Dunărea de Jos la sfârșitul secolului al XIV-lea necunoscută pînă în prezent, în SCIVA, 2, 1978, 2, p.185-201.
- 4 Ibidem, p.192, 198.
- 5 T.GHERASIMOV, "Isvestia", Sofia, 13, 1939, p.287-296.
- 6 PETRE DIACONU, op.cit., p.192.
- 7 Ibidem, p.192-193.
- 8 Și nu al unui ins cu părul făcut coc, cum credea T.Gherasimov, "Isvestia", Sofia, XVIII, 1965, p.25-30.

CONTRIBUTIUNEA LA CONNAISSANCE DES MONNAIES DE JEAN TERTER, DESPOTE DE DRISTRA

Résumé

Dans cette note sont présentées les monnaies de Jean Terter, le fils de Dobrotich. Selon l'avis de l'auteur, Jean Terter fut la même personne avec Ivanco. Jean Terter en sa qualité de despote de Dristra a frappé la fin du XIVe siècle - deux types de monnaies. Le premier type comprend les monnaies portant la légende *ΔΕΣΠΟΤΗΣ*.

Le deuxième type comprend des monnaies au droit marqué de l'aigle bicéphale et le revers du monogramme *T* (Terter).

Cette catégorie de monnaies a été attribuée par N.Musmov au tsar bulgare G.Terter I (1279-1290).

Quelques fois les monnaies avec l'aigle bicéphale sont contre-marquées.

Nous avons tenté d'établir le développement des monnaies du deuxième type.

En somme, il y a quatre séries (A, B, C, D). Les monnaies présentées dans cette note ont été trouvées dans l'île de Păcuiul lui Soare (Broudja).

LEGENDE DES FIGURES

- Fig.1.-Monnaies émises par Terter, découvertes à Păcuiul lui Soare.
Fig.2.- Dessin des monnaies du type II, séries A-D, présentées dans la figure no 1.

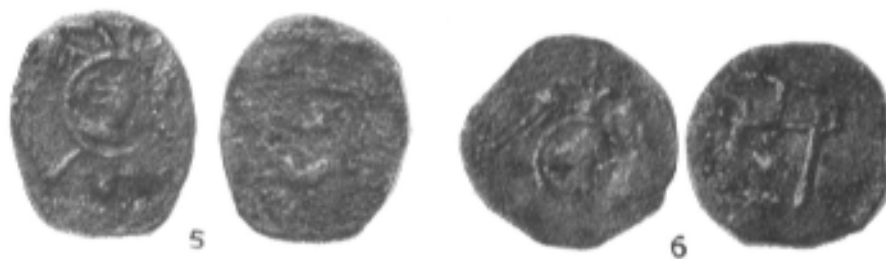

Fig. 1. — Monede emise de Terter descoperite la Păcuiul lui Soare.